

dr. Badacsonyi Zoltán

Az egyházi alapítványok működésének alapelvei

Az egyházi alapítványok a civil szervezeteken belül egy olyan sajátos kategóriát képviselnek, amelyek működésükben is sajátosságokat hordoznak. Természetesen igaz rájuk mindaz, ami egy nem egyházi jellegű alapítványra, kisebb kivételektől eltekintve, de többlet elvárások is megfogalmazódnak velük szemben. Erről a többletről szól tanulmányom.

Amennyiben címszavakban szeretnénk csak ezeket megjelölni az átláthatóság, az erkölcsi mérce és a hithűség vagy konfesszionális, a célorientáltság, valamint a lojalitás feltétlenül köztük kell, hogy legyen.

Átláthatóság

Egyetlen gazdálkodó szervezet, egyetlen civil szervezet sem mellőzheti az átláthatóság követelményének teljesítését. Röviden összefoglalva ez azt jelenti, hogy a szervezet minden folyamatát köteles olyan szinten dokumentálni, amelyből megállapítható, hogy azok a jogszabályok szerint folynak, és ezeket a dokumentumokat elérhetővé tenni a nyilvánosság különböző szintjein.

Az átláthatóságnak való megfelelést különböző jogszabályi rendelkezések biztosítják. Ide tartozik az éves beszámoló készítésének kötelezettsége, amely a pénzügyi folyamatok bemutatását célozza. Ismert lesz ebből, hogy az alapítvány milyen támogatásokat és kiktől kapott, valamint, hogy egyéb bevételei hogyan alakultak, és azoknak mi volt a forrása.

Ebbe a körbe sorolható, hogy az alapítványok kötelesek jegyzőkönyvet vezetni, amelyből megismerhetők a belső döntéshozatali folyamatok, a döntések. Ugyancsak ezt célozza, hogy bizonyos szabályzatokat köteles megalkotni a civil szervezet annak érdekében, hogy ez a szabályozottság is garanciája legyen a törvényes és szabályszerű működésnek.

A különböző dokumentumok nyilvánosságra hozatalát elrendelő szabályok szolgálják leginkább az átláthatóság érvényesülését, elsősorban az egyébként nem érintettek felé. Ez természetesen az alapítványoknak is jól felfogott érdeke, hiszen ezzel olyanokat is képes megszólítani, aki odáig nem kapcsolódott a szervezethez. Azt pedig elemi igénynek kell neveznünk, hogy valaki, aki szeretne részt venni az értékteremtő munkában, esetleg adományával támogatna, szeretné megismerni a szervezet struktúráját, vezetőit, pénzügyi helyzetét, tevékenységét.

Mint mondtam mindez természetszerűleg kell, hogy minden civil szervezetnél megvalósuljon. mi tehát az a plusz, ami az egyházi alapítványoknál alapvető szinten szükségesnek nevezhető?

A legfőbb különbségnek azt kell tekintenünk, hogy míg minden más szervezetnél ezeket a jogszabály előírja, vagy ösztönzi, addig az egyházi alapítványokkal szemben mindezek alapvető elvárásként fogalmazhatók meg. Az egyház önmagában sok-sok ember spirituális közössége, s mint ilyen létezésének alapja a nyilvánosság, a közösségiség. Éppen így az

egyházi alapítványok tevékenysége is minimum ugyanezen közösség előtt kell, hogy történjen. Ha azonban szeretnénk ezen a közösségen is túlélni hatásban, akkor szükséges a nyitás és az átláthatóság biztosítása egy még tágabb közösség felé. A történelem során sajnos sokakban – olykor nem is megalapozatlanul – az az előítélet fejlődött ki, hogy az egyház sokszor titkolózik, titkokat őriz, bármely okból. Bár az egyház valóban Titkot őriz, olyan titok az, amelyet készséggel kell, hogy átadjon minden erre vágyó embernek. Ennek analógiájára mondható, hogy az egyházi alapítványok sem titkolózhatnak, minden tevékenységükben szükséges az a nyitottság, amely lehetővé teszi, hogy munkájukat megismerjék. Nyilván ennek vannak veszélyei a számára, kritikus hangok is megszólalhatnak, de e téren nem figyelmeztethetünk eléggé a következő két alapelv fontosságára, amely az erkölcsi mérce szigorú alkalmazása és a konfesszionalitás, vagyis a hitvallásosság, hithűség.

Erkölcsi mérce, avagy moralitás

Az egyházi alapítványok szorosan kötődnek valamely felekezethez, vagy ha nem, hát közvetlenül magához a valláshoz, amely természetesen fogalmaz meg erkölcsi színvonalat. Ebből a közvetlen kapcsolatból fakad az alapítványok működésének magasabb erkölcsisége, vagy legalábbis az arra való igény, mint alapelv, de egyben visszahatásként elmondható az is, hogy szükséges a magasabb erkölcsi mérce, hiszen az alapítvány tevékenységét nagyon gyakran az egyház tevékenységeként értékelik, vagyis annak megítélésére hatással van. Mindenképpen ide tartozik, hogy az egyházi alapítvány köteles minden jogszabályt, belső szabályát betartani. Ezzel bizonyosan nem mondunk újat, hiszen már Georg Jellinek is rögzítette, hogy a jog az erkölcs minimuma, és az ő nyomán mi is kijelenthetjük, hogy mindezek a működés minimális feltételei. Nem állhatunk azonban itt meg. A vallás szinte minden esetben – a zsidó-keresztény, kontinentális-angolszász kultúrában feltétlenül – feltételez egy, a szokásosnál magasabb szintű erkölcsi nívót. Az egyházi alapítványok működésük során kerülni tartoznak minden olyan tevékenységet, döntést, amely felvetheti annak a gyanúját, hogy nem tisztességesen jártak el. A mindennapokban a civil szervezetek sok olyan lépést bevállalnak, ami a szürkezőna határán helyezkedik el, a nem egészen etikus, de törvényes és hasznos lépést. Az egyházi alapítványoknak, álláspontom szerint, az ilyen ügyeket el kell kerülniük. Ha ez az azzal jár, hogy egy bizonytalan etikai helyzetben a kevésbé hasznosat, kevesebb eredménnyel kecsegtetőt vagy éppen drágább megoldást kell választani, akkor ezt kell tenni, mert az egyházi alapítványok erkölcsi alapelve erre kötelez. Az erkölcsi szint nem engedi meg a kozmetikázást, az extrém jogi csúrés-csavarást, vagy a kreatív értelmezést. Ebben is igaznak kell lennie Jézus tanításának, miszerint az igen legyen igen, a nem pedig nem, és ami ezeken túl van, az az ördögtől való.

Konfesszionalitás

A konfesszionalitás e vonatkozásban hithűséget, hitvallásosságot jelent. A nem egyházi szervezetek is, bár komoly értékeket képviselnek, általában bátran elmondhatják magukról, hogy ideológiailag szabadok, függetlenek. Ez azonban nem saját értékeiktől, hanem más szervezetek felsőségétől való szabadságot jelent elsősorban.

Az egyházi szervezetek egyik fontos ismertetőjegye a hitvallásosság, vagyis, hogy valamely felekezet vagy egyház hitbéli tanait magukénak vallják, és ez természetesen határozza meg működésüket is. Egy példával szemléltetve nyilvánvalónak kell neveznünk, hogy egy református egyházi alapítvány nem finanszírozza valamely szent ereklyéjének kiállítását. A példa, mint minden példa, sarkos, de érzékeltetheti ennek az alapelvnek a tartalmát. Éppen ezért tartjuk azt is az egyházi alapítvány egyik jellegzetességének, hogy az alapítóval, de legalább a kapcsolódó egyházzal kivételesen szoros és a legtöbb tekintetben alárendelt kapcsolatot tart, utalva itt a lojalitás alapelvére is.

Célorientáltság

Ez az alapelv is megjelenik bizonyos mértékig minden civil szervezet munkájában, hiszen mindenki valamely cél elérésére jön létre és egyértelmű, hogy ezért munkálkodik. Az egyházi alapítványok célhoz kötöttségének alapelveként azt értjük, hogy az alapító okiratában megfogalmazott küldetésében és céljaiban jár el, és ezeket lehetőség szerint szűken értelmezi. Amennyiben például egy alapítvány kizárólag a templom felújítására jött létre, nem vagy csak kivételesen támogathatja ifjúsági tábor szervezését. Bár ez utóbbi célt is helyesnek lehet tekinteni, de az alapítvány céljai között nem került feltüntetésre, így nem tartjuk helyénvalónak támogatását. Ezen alapelv értelme, hogy még a látszatát is elkerüljük annak, hogy egy egyházi alapítvány olyan tevékenységet folytat, amely nem illik hozzá, visszautalva itt az erkölcsi mérce alapelvére is. Gyakori, hogy egy egyházi alapítvány céljait olyan széles körben határozzák meg, hogy abba aztán minden tevékenység belefér. Mivel ez is okot adhat kételkedésre és bizalmatlanságra, hasznosabbnak kell neveznünk azt, ha minden célra vagy legalábbis minden célcsoportra külön szervezetet hoznak létre, elkerülve ezzel mindenféle áthallást és összemosódást.

Alapítóhoz kötöttség (lojalitás)

Ezen alapelv nehezen illeszthető az általános alapítványok működési kereteihez. A magyar jogszabályok általában erősen arra irányulnak, hogy az alapító minél kisebb mértékben vegyen részt az alapítványa napi működésében, és szinte kizárólag az alapító okirat alakításával hathat az alapítványra. Ezzel szemben az egyházi alapítványok, és különösen az egyházközségi alapítványok egyértelműen az alapítót és szinte kizárólag az alapítót szolgálják. Ide kapcsolhatjuk a konfesszionális elvét is, amely szinte megköveteli, hogy az alapító egyházközség vezetői közvetlen ráhatást, kontrollt gyakoroljanak az alapítvány felett.

De ezen alapelvhez tartozik az a meggyőződés is, hogy az egyházi alapítvány kizárólag az alapító közvetlen érdekét szolgáló tevékenységet végez. Talán egy példa ezt is segít értelmezni. Egy külföldi keresztyén szerző munkájának lefordítása és kiadása objektíven helyesnek nevezhető, de egy egyházközségi alapítványnak azt kell mérlegelnie, hogy a mű megjelentetése vajon az egyházközség érdekét szolgálja-e? Feltehetően az egész magyar nyelvű közösség érdekét szolgálja, benne az egyházközség tagjait is, de ez olyan feladat, amely nem közvetlenül hasznosul az egyházközségben, így ez a tevékenység más, közvetlenebb, és ezért fontosabb feladatok elől vesz el forrást.

Az egyházi alapítvány (kivéve a missziói alapítványt) tevékenységét feltétlenül kiegészítő jellegűnek kell tekinteni. E szerint munkájával az egyházközséget vagy az alapító intézményt szolgálja, annak céljaival egyetértésben. Ebben is jól láthatóan nyilvánul meg a lojalitásnak, mint alapelvnek a működése.

Összegzés

Mi tehát az alapelvek célja és funkciója? Olyan keretet határoz meg az egyházi alapítványok működése számára, amelyek ezen szervezeteket a szép és ékes rend kívánalmának megfelelő mederben tartja, valamint sarokkőként határozza meg a tevékenység irányát, módját és módszereit. Soha nem szabad felejtetni, hogy az egyházi alapítványok eszközei az egyház működésének. Bármilyen profán eszközei is, mégis közvetlen kapcsolatuk révén alakítják, hatnak az egyház megítélésére.